

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Debatt: Stärk rollfördelningen och samarbetet i det utspridda svenska högskolelandskapet

De budgetförslag som regeringen med stödpartier nyligen lagt fram innehåller mer pengar till forskning och ökat antal utbildningsplatser. Men för att stärka den svenska konkurrenskraften krävs en tydligare rollfördelning inom det allt mer homogena högskolelandskapet, skriver ledamöter i Kungl. Vetenskapsakademins forskningspolitiska kommitté.

Januaripartierna har nyligen aviserat höjda anslag till svensk forskning. Det är välkommet men för att kunna lösa samhällets akuta problem och formulera morgondagens frågeställningar handlar svensk konkurrenskraft inte bara om *hur mycket* staten satsar på forskning utan också *hur* medlen används. Inte minst viktigt handlar det också om kvaliteten på utbildningen.

Det svenska högskolelandskapet karaktäriseras av en mycket stor mängd aktörer. Under de senaste 30 åren har antalet lärosäten ökat från drygt 10 till närmare 40. Det har funnits en politisk vilja och regionala intressen att stöpa många lärosäten i samma form, att bli till universitet. Högskolelandskapet har blivit en monokultur där regional specialisering motverkas, med minskande kvalitet för både undervisning och forskning som konsekvens.

En allt större del av befolkningen utbildar sig på högskolenivå (44% av årskullen 2018/2019; SCB). Den grundläggande utbildningen behövs över hela landet för att möta samhällets behov av kompetensförsörjning inom det regionala näringslivet och den offentliga sektorn, särskilt för vård, skola och omsorg. Väl utbyggd högskoleutbildning i hela landet är också viktigt för en jämställd och breddad rekrytering. Men hög kvalitet måste sättas i första rummet, utbildningspolitik får inte bara handla om antal utbildningsplatser.

Forskningen har inte samma nationella förtecken eftersom kunskapsarenan och konkurrensen är global. Ny kunskap växer fram i forskarlag och miljöer med en kritisk massa för diskussion, ifrågasättande och utförande. Den är i många fall beroende av en dyr infrastruktur. För att nå forskningsfronten måste våra resurser koncentreras till den internationellt sett mest konkurrenskraftiga forskningen. Det kräver prioritering.

Svensk högskolepolitik behöver ta sig an utmaningarna att nå hög kvalitet i både forskning och utbildning. För detta krävs ökad profilering hos lärosätena och en tydligare rollfördelning inom högskolelandskapet. Vi pekar på fyra angelägna åtgärder inom utbildningsområdet som skulle stärka den svenska konkurrenskraften.

1. Stärk samarbetet i det utspridda högskolelandskapet

I ett läge där lärosätenas ekonomi avgörs av hur många studenter de antar och examinerar, inte av utbildningens kvalitet, utvecklas lätt en destruktiv konkurrens. Med tydligare roller och tätare samarbete högskolor emellan finns i stället stora samordningsvinster att hämta. Konkret kan det handla om gemensamma utbildningsprogram eller en uppdelning av ansvaret för utbildning på grundläggande respektive avancerad nivå mellan högskolor och forskningsuniversitet. Högre utbildning ska ha forskningsanknytning men det måste inte innebära att alla lärare forskar – det viktiga är att lärarna är disputerade och har möjlighet till kompetensutveckling.

Det kan också handla om att lärare vid lärosäten utan egen forskningsverksamhet inom ett visst ämne ges möjlighet att vara del av forskningsmiljön vid universitet. Erfarenheter från Coronatiden har lärt oss att forskargruppsmöten och seminarier kan fungera väl genom digitala lösningar. På omvänt sätt kan universitetsverksamma forskare bidra till utbildningen vid partnerhögskolor. Det skulle kunna stärka forskningsanknytningen i den högre utbildningen vid alla lärosäten.

2. Hög utbildningens status

I högskolesektorn har ofta prestige legat på forskning och universitetsstatus, men det behöver ändras. Hela samhället, inklusive forskarvärlden, skulle tjäna på en attitydförändring där pedagogisk skicklighet och undervisningens kvalitet värderas högre.

Möjliga instrument för att höja utbildningens status kan vara löneläge, meritvärdering, arbetsvillkor och karriärvägar. Högskolorna behöver också få större ansvar över utvecklingen av utbildningens ämnesinnehåll och lärarna behöver större möjligheter till egen kompetens- och vidareutveckling. Det akademiska ledarskapet har ett stort ansvar för att lyfta utbildningens betydelse.

3. Stärk professionens betydelse och status

Det är naturligt att ämnen och utbildningsområden skiljer sig åt vad gäller behov av forskningsanknytning. På samma sätt varierar betydelsen av att utnyttja etablerade yrkeskunskaper, professionen, i utbildningen.

Flera yrkesutbildningar har på senare år "överakademiserats" på bekostnad av professionen, vilket skapat en olycklig nedvärdering av yrkeserfarenhet. Det är fel väg att gå, inte minst för de viktiga lärar- och sjuksköterskeutbildningarna, där statusen för yrket och professionens inflytande över utbildningen behöver öka. För lärarutbildningarna har metodik och undervisningspraktik överakademiserats på bekostnad av ämnesdjupet.

4. Använd nya medel till utbildningen på rätt sätt

Enligt undersökningen Eurostudent har svenska studenter minst antal lärarledda timmar per vecka bland europeiska länder. I till exempel Danmark och Frankrike erhåller studenterna nära dubbelt så stor undervisningstid som svenska studenter.

Vi måste därför våga prioritera kvalitet framför kvantitet inom utbildningen. Staten behöver ge ekonomiska förutsättningar, och incitament, för att svenska universitet och högskolor ska kunna erbjuda högkvalitativa utbildningar på liknande sätt som i andra europeiska länder. Vi vill se en utbildningsminister som säger ”mer pengar per student”!

Hans Ellegren (ordförande)

Helena Edlund

Johan Elf

Per Persson

Peter Hedström

Sebastian Westenhoff

Ulf Danielsson

Ylva Engström

Åsa Wikforss (alla ledamöter av Kungl. Vetenskapsakademiens kommitté för forskningspolitiska frågor)

Kerstin Sahlin (ordförande, Kungl. Vetenskapsakademiens kommitté för utbildning)

Göran K. Hansson (ständig sekreterare, Kungl. Vetenskapsakademien)

Artikeln publicerades i Upsala Nya Tidning 2020-10-27.